

RESSENYA A FLOCEL SABATÉ, *LA PENA DE MORT A LA CATALUNYA BAIXMEDIEVAL*. BARCELONA: BASE, 2021. 532 PP. ISBN: 978-84-18434-46-4

REVIEW TO FLOCEL SABATÉ, *LA PENA DE MORT A LA CATALUNYA BAIXMEDIEVAL*. BARCELONA: BASE, 2021. 532 PP. ISBN: 978-84-18434-46-4

ÀLEX LLINARES
allinaresplanells0@gmail.com

Universidad de Málaga

La majoria dels estudis que parlen sobre la pena de mort en l'antic regim ho fan des d'una perspectiva molt quantitativa, és a dir, que la part fonamental d'aquests tipus de treballs seria la confecció de gràfiques i taules numèriques que busquen únicament donar a conèixer la quantitat d'executats per any o el mètodes pels quals foren morts els reus. També existeixen algunes aportacions vinculades a la història del dret que es basen en fonts documentals de caràcter legislatiu, com els furs, les constitucions, les set partides etc., sense entrar massa en detall en l'aplicació real de la pena.

Això fa que, al remat, no hi haja un estudi més detallat sobre una de les claus de la pena de mort: el component sociocultural que contenia l'aplicació d'aquell càstig sobre els criminals. Estem parlant que la funció moralitzadora, intimidadora o teatral, que era molt important a l'hora

d'executar a un reu. És a dir: la pena capital s'adaptava al context polític, sociocultural i religiós de cada moment històric. D'aquesta manera, les variacions a l'hora d'executar als reus van en relació amb els interessos del poder i el missatge que aquest pretenia transmetre al poble, ja que aquest últim solia assistir a presenciar aquests tipus d'espectacle macabre. Aquesta mena d'estudis on s'atorga un major protagonisme a la funció cultural, si que han tingut un notable protagonisme a diferents zones d'Europa, destacant, per a l'edat moderna, els treballs de Pascal Batien per al cas francès, Adriano Prosperi per a l'italià, Richard Evans per a Alemanya o Gratell per al Regne Unit i Iñaki Bazán per a la Castella medieval.

El catedràtic d'història medieval de la Universitat de Lleida, Flocel Sabaté, publicà el llibre *The Death Penalty in Late-Medieval Catalonia: Evidence and Significations* (Studies in Medieval History and Culture), el 2019, a l'editorial Routledge, i dos anys després es traduí aquest volum al català, amb el títol de *La pena de mort a la Catalunya baixmedieval*. Retret d'una societat (2021, Editorial Base). Un volum que conté l'estudi exhaustiu, documentat i ben escrit, on s'aporta una gran quantitat de testimonis escrits de més de 40 arxius i biblioteques, a més d'una bona quantitat de dibuixos sobre l'aplicació d'aquesta pena a la Catalunya Medieval i que l'autor s'ha anat trobant al llarg de la seua recerca. Aquesta voluntat de plasmar també amb imatges el que s'explica amb paraules fa que s'il·lustren encara més les dades que aporta en llarg de les més de 500 pàgines. L'autor ja havia escrit anteriorment sobre aquest tema en alguns articles, però la publicació d'aquest volum suposa la recopilació i difusió, en 17 capítols, de moltes dades disperses, la qual cosa aporta un enfocament polièdric sobre la pena de mort, amb una completa aportació historiografia nacional i internacional que li permet fer una anàlisi ben acurada.

En el capítol introductori explica com la pena de mort ha estat present, d'una manera o d'una altra en la societat d'Antic Règim, ja que «la literatura, el folklore i fins i tot els relats devocionals estan farcits de relats i contes en què no hi manquen penjats, i fins i tot el moralista Eiximenis haurà d'advertir que no és gaire de bon gust esmentar a la conversa els penjats quan s'està menjant a taula» (p. 30). D'altra banda, en aquest capítol planteja el problema de la pena de mort des de l'edat mitjana fins l'actualitat, per deixar veure que continua sent un tema no només del passat, si no que encara està ben viu a molts llocs, com els Estats Units.

Als capítols segon i tercer, l'autor se centra en analitzar algunes qüestions que són la clau per entendre la pena de mort en l'edat mitjana, com el concepte de jurisdicció i d'aplicació de la justícia, destacant l'enfonsament de l'administració carolíngia, que va deixar en el seu lloc un llegat de diferents jurisdiccions en pugna constant, i com, a partir dels segles XI i XII, el comte de Barcelona va poder reclamar i assolir cert grau de sobirania. El capítol quatre connecta amb els anteriors directament, ja que explica el simbolisme polític que tenien les forques establertes a l'entrada d'una ciutat o d'un determinat territori, atès que, segons Sabaté, aquestes «invoquen el terror a fi de recordar les greus conseqüències inherents a l'exercici de garantir l'ordre social. Una i altra imatge remetien al detentor del poder, que és qui pot erigir forques i aplicar el terror. La forca, en darrer terme, doncs, remet al poder, a qui gaudeix del poder superior» (p. 91).

Dels capítols quint al setè s'examina la pena capital en les diferents jurisdiccions: reials, baronials i municipals, ja que cada una d'aquestes intentà explotar al màxim els seus poders front a les altres, tot i que existiren acords amb els poders jurisdiccionals compartits. Malgrat aquesta fragmentació, en el capítol vuitè parla de la pena de mort en la justícia ordinària, on es demostra que les jurisdiccions cada vegada més solien recórrer a unes mateixes eines legals per tal d'aplicar la pena màxima.

En capítol novè examina els delictes que eren mereixedors de la pena màxima: assassins, sodomites, falsificadors de moneda, blasfemadors, pirates o jueus foren, entre d'altres, portats al patíbul nombroses vegades. ja que «l'enfortiment d'una religiositat cristiana basada en el realisme escolàstic aristotèlic va facilitar l'acceptació comuna d'un Déu antropomorfitzat, que s'enutjava contra tota la societat sinó seguien les seves normes. L'increment constant de tensions i problemes al segle XIV semblava confirmar aquesta visió, per la qual cosa tant els predicadors com els governs municipals casa cop indagaven més sobre les raons per les quals Déu castigava la societat [...] aquest temor comportava que es maximitzessin els càstigs per a tot allò que pogués molestar Déu, ja fos blasfèmia o altres actes.» (p. 228). A més, l'autor explica les formes més habituals d'executar la sentència i les penes corporals al reu, en relació al delicte que havia comès, com ara el tenallament públic, arrossegament o mutilacions de parts del cos.

Dels capítols deu al catorze, l'autor se centra en explicar l'aplicació de la pena capital, donant protagonisme al ritual i a la funció allisonadora que tenia aquesta de cara al públic que acudia a veure l'acte. D'aquesta manera, a l'hora de conduir al patíbul a un reu, s'armava una important escenificació, que veurà el seu apogeu durant l'edat moderna, amb la presència de músics, pregoners, religiosos, representants de la justícia o el mateix botxí. El reu anava vestit d'una determinada manera i s'establien els llocs per on havien de passar, abans d'arribar al cadafals, seguint un ritual ben establert que s'allargava fins i tot després de la mort del sentenciat, ja que «tota l'exemplaritat que es pretén aconseguir mitjançant la pena de mort continua amb naturalitat després de la seva aplicació a través de l'exhibició dels cossos dels ajusticiats.» (p. 300). A més, també parla amb deteniment del protagonisme que tingué el foc a l'hora d'executar subjectes condemnats per diferents delictes, com la sodomia, i destaca els procediments seguits a l'hora d'executar membres de col·lectius religiosos, com els jueus o els musulmans.

Els capítols quinze i setze expliquen, per una banda, com la pena de mort es va convertir en un fet quotidià que apareix amb facilitat en la literatura de l'època. És a dir: parlem d'una «societat que ha incorporat plenament, entre els seus trets, la punició capital, amb tota la seva escenografia i significacions» (p. 449). Per una altra part, també ajudà a la consolidació del poder i a la cohesió social. Per últim, en el darrer capítol, l'autor es centra en estudiar la pena de mort en el moment de màxima conflictivitat de la Catalunya medieval, com fou la Guerra civil catalana del segle XV.

Tot plegat, podem dir que aquest llibre suposa una aportació innovadora i presenta una anàlisi exhaustiva de les fonts, per la qual cosa esdevé que una referència bibliografia clau per a tots els historiadors interessants en la criminalitat, el poder, la cultura que es va generar al voltant de la pena de mort o la jurisdicció en l'antic règim.